

آیه ۵۵ - ۵۶

آیه و ترجمه

ادعوا ربکم تضرعا و خفیه انه لا یحب المعتدین ۵۵
و لا تفسدوا فی الارض بعد اصلحها و ادعوه خوفا و طمعا ان رحمت الله قریب
من المحسنین ۵۶

ترجمه :

۵۵ - پروردگار خود را از روی تضرع و در پنهانی بخوانید (و از تجاوز دست
بردارید که) او متجاوزان را دوست نمیدارد.
۵۶ - و در زمین فساد مکنید بعد از آنکه اصلاح شده است، و او را با بیم و امید
بخوانید (بیم از مسئولیتها و امید به رحمتش، و نیکی کنید) زیرا رحمت خدا به
نیکوکاران نزدیک

تفسیر نمونه جلد ۶ صفحه ۲۰۹

تفسیر :

شرایط اجابت دعا

آیه گذشته با ذکر دلائل روشن این حقیقت را اثبات کرد که شایسته عبودیت و
بندگی تنها خدا است، و به دنبال آن در اینجا دستور می دهد که دعا و نیایش
که جان و روح عبادت است باید در برابر خدا انجام گیرد، نخست میگوید:
پروردگار خود را از روی تضرع و در پنهانی بخوانید (ادعوا ربکم تضرعا و
خفیه).

تضرع در اصل از ماده ضرع (بر وزن فرع) به معنی پستان گرفته شده، بنابراین
فعل تضرع به معنی دوشیدن شیر از پستان می آید، و از آنجا که به هنگام
دوشیدن شیر انگشتها بر نوک پستان در جهات مختلف حرکت میکنند، این
کلمه در مورد کسی که با حرکات مخصوص خود اظهار خضوع و تواضع
می کند به کار میرود.

بنابراین اگر در آیه فوق میخوانیم خدا را از روی تضرع بخوانید یعنی با کمال
خضوع و خشوع و تواضع روی به سوی او آرید در حقیقت دعاکننده نباید تنها
زبانش چیزی را بخواهد، بلکه باید روح دعا در درون جان او و در تمام وجودش

منعکس گردد، و زبان تنها ترجمان آنها باشد و به عنوان نمایندگی همه اعضای او سخن گوید.

و اینکه در آیه فوق دستور داده شده که خدا را به طور خفیه و در پنهانی بخوانید برای این است که از ریا دورتر، و به اخلاص نزدیکتر، و توام با تمرکز فکر و حضور قلب باشد.

تفسیر نمونه جلد ۶ صفحه ۲۱۰

در حدیثی میخوانیم که پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) در یکی از غزوات بود، هنگامی که سپاهیان اسلام کنار درهای رسیدند فریاد خود را به لا اله الا الله و الله اکبر بلند کردند، پیامبر فرمود: یا ایها الناس اربعوا علی انفسکم اما انکم لا تدعون اصم و لا غائباً انکم تدعون سمیعاً قریباً معکم: ای مردم اندکی آرامتر دعا کنید شما شخص کر و غائبی رانمی خوانید شما کسی را میخوانید که شنوا و نزدیک است و با شما است

این احتمال نیز در آیه داده شده است که منظور از تضرع دعای آشکار و منظور از خفیه دعای پنهانی است، زیرا هر مقامی اقتضائی دارد گاهی باید آشکارا و گاهی پنهانی دعا کرد، روایتی که از علی بن ابراهیم در ذیل آیه نقل شده این موضوع را تایید میکند.

و در پایان آیه میفرماید: خداوند تجاوز کاران را دوست نمیدارد (انه لایحب المعتدین).

و این جمله معنی وسیعی دارد که هر گونه تجاوز را، اعم از فریاد کشیدن به هنگام دعا، و یا تظاهر و ریاکاری، و یا توجه به غیر خدا را به هنگام دعا شامل میشود.

در آیه بعد اشاره به حکمی شده است که در واقع یکی از شرائط تاثیر دعا است، میفرماید: در روی زمین فساد مکنید بعد از آنکه اصلاح شده است (و لا تفسدوا فی الارض بعد اصلاحها).

مسلماً هنگامی دعاها در پیشگاه خدا به اجابت نزدیک خواهد بود که شرائط لازم در آن رعایت شود، از جمله اینکه با جنبه های سازنده و عملی در حدود توانائی

تفسیر نمونه جلد ۶ صفحه ۲۱۱

و قدرت همراه باشد، حقوق مردم رعایت گردد، و حقیقت دعا در سراسر وجود انسان پرتوافکن شود، بنابراین هیچگاه دعای افراد مفسد و تبه‌کار به جایی نخواهد رسید.

منظور از فساد بعد از اصلاح، ممکن است اصلاح از ظلم یا کفر یا هر دو بوده باشد، در روایتی از امام باقر (علیه السلام) میخوانیم: ان الارض کانت فاسدة فاصلحها الله بنبيه (صلی الله علیه و آله و سلم): زمین فاسد بود و خداوند بوسیله پیامبر اسلام آنرا اصلاح کرد.

بار دیگر به مساله دعا میپردازد و یکی دیگر از شرائط آن را بازگو می‌کند و میگوید: خدا را با ترس و امید بخوانید (و ادعوه خوفا و طمعا).

نه آن چنان از اعمال خود راضی باشید که گمان کنید هیچ نقطه تاریکی در زندگی شما نیست که این خود عامل عقب‌گرد و سقوط است، و نه آنچنان مایوس باشید که خود را شایسته عفو خدا و اجابت دعا ندانید که این یاس و نومیدی نیز خاموش کننده همه تلاشها و کوششها است، بلکه با دو بال بیم و امید به سوی او پرواز کنید، امید به رحمتش و بیم از مسئولیتها و لغزشها. و در پایان آیه برای تاکید بیشتر روی اسباب امیدواری به رحمت خدا، میگوید: رحمت خدا به نیکوکاران نزدیک است (ان رحمة الله قریب من المحسنین). ممکن است این جمله یکی دیگر از شرائط اجابت دعا باشد، یعنی اگر میخواهید دعای شما یک دعای تو خالی و تنها گردش زبان نباشد باید آن را با اعمال نیک خود همراه سازید، تا به کمک آن، رحمت الهی شامل حال شما گردد و دعایتان به ثمر رسد و به این ترتیب در این دو آیه اشاره به پنج قسمت از

تفسیر نمونه جلد ۶ صفحه ۲۱۲

شرائط قبولی دعا شده است: نخست اینکه از روی تضرع و در پنهانی باشد، دیگر اینکه از حد اعتدال تجاوز نکند، سوم اینکه با تولید فساد و تبه‌کاری همراه نگردد، چهارم اینکه توام با بیم و امید متوازن باشد پنجم اینکه با نیکوکاری توام گردد.